

HET JAAR VAN CAROLINE, PIETER EN GEERT

**JOOST VULLINGS &
XANDER VAN DER WULP**

**HET JAAR
VAN
CAROLINE,
PIETER
EN GEERT**

Een politieke aardverschuiving
aan het einde van het Rutte-tijdperk

Nieuw Amsterdam

© 2024 Joost Vullings en Xander van der Wulp

© 2024 Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar
gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch
of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is
uitdrukkelijk niet toegestaan.

*All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training
and similar technologies.*

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagfoto's politici ANP/Bart Maat (Caroline van der Plas),

ANP/Hollandse Hoogte/Marco De Swart (Pieter Omtzigt),

ANP/Hollandse Hoogte/Clemens Rikken (Geert Wilders)

Omslagfoto's auteurs Bart Maat

NUR 740, 754

ISBN 978 90 468 3317 9

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

Voorwoord 9

Wat voorafging

Ongekend onrecht 15

Functie elders 21

Nieuw elan 26

‘Events, dear boy, events’ 29

Stikstofkaartje 33

Het jaar van Caroline, Pieter en Geert begint 36

Linkse wolk en de kloof 39

Het jaar van Caroline, Pieter en Geert

KaBBBoem! 47

Balletje vooruit trappen 50

Wopkes innerlijke Caroline 53

Versnellen via de pauzeknop 59

Regeer of stap op 63

Ondersteuning van beleid 67

Wachten op de volgende crisis 71

Ik weet niet wat, ik weet niet hoe 77

Afschrikwekkende werking 81

De rit uitzitten of niet 85

Nachtelijk ritje in de Saab 90

Niemand vertelt mij wat	95
Mark, schiet eens op!	101
Soepel door de hoepel	105
Perspectief Piet faalt	109
Ineens toch nog crisis	115
Staande ovatie	119
Blame game	122
Appje uit de Trêveszaal	126
De val	130
Epifaan moment	133
Grote schoonmaak	137
Wachten op Pieter	141
Deurtje open naar de PVV	147
Jan Peter Bontenbal	151
Verantwoorde groei	155
Stratosferische omvang	159
Nestor	167
Onze Mona	171
Niet meer drammen	175
Rare Dierenruzie	179
Gratis bier	183
Waterige compromissen	187
Ja-komma-maar	190
Geert Milders	194
Wind mee	198
YouTube-debat	202
Non-binair	206
Te lang doorgedaan	210
Tranen in de ogen	217
Change of plans	221
Grillig	224
Málaga	228

Markt in Almere	232
Ijskast	236
Mevrouw kan niet wachten	240
Ren je rot	243
Poging tot duidelijkheid	247
Premier van alle Nederlanders	251
Uitslagenavond	255
De uitslag	262

Een analyse

De stemming in Nederland	265

De formatie

Geen droomstart	279
Kom uit de zandbak	285
Blijvende twijfel	291
Kamer 16	299
Lege stoel	304
Nieuwe ronde, nieuwe kansen	308
Ontheiliging	315
Geen premier Wilders	317
Geen haast	321
Poetin op bezoek	324
Parttime formatie	329
Ongezellig	332
Grijs gebied	337
Finaleweek	343
Nog een finaleweek	347
Zonneschijn	352
Geen premier Plasterk	359
Slotakkoord: nieuwe premier	363

VOORWOORD

Al jaren zwerven wij, Joost Vullings en Xander van der Wulp, door de Haagse wandelgangen. Een plek waar politici dag in dag uit bezig zijn met de behandeling van vaak gortdroge wetten om ons land goed te laten functioneren. Waar iedere politicus overtuigd is van zijn of haar eigen gelijk, maar waar gelijk krijgen – of wat er enigszins bij in de buurt komt – de kunst is. Den Haag is het prachtige podium waarop de permanente strijd over ideeën op democratische wijze plaatsvindt. Maar de Hofstad is ook een meedogenloze arena waar ambities, plannen en politici aan de lopende band sneuvelen.

Wij hebben kabinetten en Kamerfracties zien worstelen met politieke moorden, een diepe financiële crisis, een klimaatcrisis, vluchtelingencrisis, een pandemie, oorlog op ons continent, maar ook met zichzelf. De huidige kiezer is kritisch, kiest zijn of haar eigen nieuwsbronnen en is totaal niet meer honkvast. Dat maakt politieke partijen en politici permanent bloednerveus. Onrust is de enige constante aan het Binnenhof.

Toof Brader, een oud-collega, die ruim voor de eeuwwisseling zijn entree maakte in de Haagse journalistiek, verwoordde het in de jaren nul al treffend: 'Jullie zijn van de generatie journalisten voor wie crisis normaal is, jullie weten niet meer wat saaie politiek is.' Dat was een feitelijke constatering van Toof, maar ook een kritische blik op de 'nieuwe politiek'. Alleen al de gedachte aan een motie van wantrouwen deed ooit de lucht in Den Haag trillen, nu is het vaak niet meer dan 'just another day at the office'.

De snelheid waarmee gebeurtenissen in de politiek zich aaneenrijgen is ongekend en vaak zijn situaties ronduit hysterisch te noe-

men. Wij zitten er wekelijks met onze neus bovenop, doen ons best te achterhalen hoe en waarom de hazen lopen zoals ze lopen. De tijd om in alle rust terug te kijken, nemen we daardoor zelden. Het is opvallend hoeveel moeite het parlementair journalisten in onderlinge gesprekken vaak kost om de finesses van een grote kwestie van een paar maanden geleden weer scherp op het netvlies te krijgen. Veel wordt onthouden, wellicht meer verdampt in de hectiek van alledag. Je zou bijna begrip krijgen voor Mark Rutte. Ook onze actieve herinneringen zijn beperkt.

Gelukkig hebben wij onze podcast *De Stemming van Vullings en Van der Wulp* nog. Terugluisterend wordt ons loepzuiver duidelijk met welke snelheid het kabinet-Rutte IV op een muur afrijdt. Terwijl de ster van premier Rutte verbleekt en langzaam uit beeld verdwijnt, verschijnen er drie ‘nieuwe’ sterren aan het politieke firmament. Caroline van der Plas, Pieter Omtzigt en Geert Wilders stijgen om beurten in de peilingen tot grote hoogte. Daar blijft het niet bij. Bij de Provinciale Statenverkiezingen in maart 2023 overtoert Van der Plas het complete land. Ze slaat de handen totaal verbaasd voor haar ogen.

Een half jaar later is het de beurt aan Wilders, met 37 zetels wordt zijn PVV veruit de grootste partij van ons land. Ook hij slaat vol ongeloof zijn handen voor zijn ogen. In de zomer van 2023 richt Pieter Omtzigt na lang twijfelen een eigen politieke partij op. Een paar maanden later staat hij te juichen; hij pakt 20 zetels en is onmisbaar voor het vormen van een nieuw kabinet. Drie totaal verschillende karakters weten in het electorale jaar 2023 miljoenen kiezers te overtuigen met hun verhaal. Wat gebeurde er allemaal?

In dit boek zetten wij het vergrootglas op de hectische tijd vanaf de overwinning van Van der Plas in maart tot de winst van Wilders in november. Wij analyseren deze uitermate boeiende periode en zoeken naar verklaringen voor de ongekende electorale aardverschuiving.

Een deel van de verklaring voor de zeteldans wordt gevonden in de ruim twee jaar voorafgaand aan het jaar

2023. We beginnen met een lange aanloop, in de jaren waarin de succesformule Rutte uitgewerkt raakt. Tot slot beschrijven we hoe de drie grote winnaars van de Tweede Kamerverkiezingen elkaar met moeite vinden in de formatie.

Veel leesplezier!

Joost en Xander

WAT VOORAFGING

ONGEKEND ONRECHT

Een kleine maand voor de Kamerverkiezingen van november 2023 zit Mark Rutte in de studio van Den Haag FM. Hij draagt een hardblauw poloshirt en is ontspannen. In een interview voor de lokale omroep blikt hij terug op de val van zijn vierde kabinet en op zijn besluit om de politiek te verlaten. Terloops lanceert hij zichzelf ook nog als kandidaat om secretaris-generaal van de NAVO te worden. In het interview doet hij een bekentenis. Hij had er als premier eerder mee moeten ophouden:

‘Het was beter geweest om in 2021 de wisseling te hebben.’

Hij bedoelt dat hij het leiderschap van zijn partij al bij de verkiezingen van maart 2021 aan iemand anders had moeten overdragen. Op dat moment is Rutte al ruim tien jaar premier. Toch besluit hij om voor de vijfde keer de lijst van de VVD te gaan trekken. Rutte wil de VVD nog een keer de grootste maken bij de verkiezingen. Hij is nog niet klaar om ‘zijn’ Torentje te verlaten en wil nog wel een periode van vier jaar door. Het lukt hem om de verkiezingen weer te winnen. Het kabinet-Rutte IV komt er, maar de naamgever slaagt er niet in om met zijn ministersploeg de periode van vier jaar vol te maken. En nu vindt hij het mooi geweest. De langstzittende premier in de Nederlandse historie blikt terug en wijst de reden aan waarom hij te lang is doorgegaan:

‘Je hebt altijd argumenten om door te gaan, waarom het niet zonder jou kan.’

Ook als velen daar anders over denken. Bijvoorbeeld eind 2020 als het kabinet-Rutte III aan het wankelen wordt gebracht door de harde en schokkende conclusies in het rapport *Ongekend onrecht* van de Parlementaire Onderzoekingscommissie Kinderopvangtoeslag. Het gigantische overheidsfalen dat daar beschreven wordt, rechtvaardigt onmiddellijk aftreden. Bovendien is dat gebaar eenvoudig te maken. De eindstreep is tenslotte al in zicht. Nog drie maanden en dan wordt het kabinet na de verkiezingen toch al demissionair. Bij het verschijnen van het rapport is Rutte meteen schaamtevol. Toch peinst hij er aanvankelijk niet over om met zijn gehele kabinet op te stappen:

‘Ik wil nu nog geen conclusies trekken.’

Het kabinet wil het rapport bestuderen en zich beraden op een uitgebreide reactie. Terwijl de vernietigende conclusies van het rapport in feite schreeuwen om de ultieme consequentie. De beginselen van de rechtsstaat zijn geschonden, ouders hebben jarenlang geen schijn van kans gehad tegenover een strenge overheid en de Tweede Kamer is bij herhaling onjuist en onvolledig geïnformeerd.

Binnen de coalitie van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie groeit onder de kerstboom het ongemak. Rutte heeft duidelijk een zetje nodig om de onvermijdelijke consequentie te aanvaarden. Uiteindelijk gaat hij wel overstag. Op 15 januari 2021, een maand na publicatie van *Ongekend onrecht*, biedt Rutte koning Willem-Alexander alsnog het ontslag van zijn hele kabinet aan. Daarmee is zijn derde kabinet twee maanden voor de Kamerverkiezingen gevallen:

‘Als het hele politieke systeem heeft gefaald, kan alleen gezamenlijk verantwoordelijkheid worden gedragen.’

Minister Eric Wiebes van Economische Zaken stapt met onmiddellijke ingang op vanwege de rol die hij persoonlijk speelde in het Toeslagenschandaal. Hij was als staatssecretaris van Financiën

verantwoordelijk geweest in Rutte II voor de Belastingdienst, die ook de toeslagen uitkeerde. Hij voelde zich 'zeer zwaar medeverantwoordelijk' voor de uitvoering van een slechte wet die als een 'brandende lont' in een sociaal kruitvat was. Rutte gaat als demissionair premier door en kijkt nog verder vooruit. Hij kandideert zich vol overtuiging opnieuw voor het lijsttrekkerschap van de VVD. De reden waarom hij denkt dat het goed is om door te gaan, ligt besloten in een andere crisis. De coronacrisis. Die heeft nog grote impact op Nederland en Rutte denkt dat het land niet zonder hem kan. Daarom weigerde hij in eerste instantie ook zijn kabinet te laten vallen. Slechts drie dagen voor het verschijnen van *Ongekend onrecht* spreekt Rutte voor de tweede keer vanuit het Torentje, rechtstreeks op televisie, het land toe. Van buiten dringt het geluid van demonstranten die hard op potten en pannen slaan de werk-kamer van Rutte binnen:

'Toen ik bijna negen maanden geleden voor het eerst een televisietoespraak hield over corona, hoopte ik heel erg dat het ook voor het laatst zou zijn. En daar leek het ook lang op. Maar helaas moet ik mij vandaag opnieuw op deze manier tot u richten. Met opnieuw een ingrijpende boodschap... Het coronavirus grijpt nog sneller om zich heen dan waar we vorige week mee rekenden. En daarom gaat Nederland voor een periode van in ieder geval vijf weken in lockdown. Nederland gaat op slot.'

Nederland begint in lockdown aan het jaar 2021. Er is hoop dat het einde van de pandemie in zicht is als de eerste verpleeghuismedewerker wordt gevaccineerd.

Toch voelt het kabinet zich eind januari genooddaakt om nog een verregaande maatregel af te kondigen. De avondklok. Niemand mag na 21.00 uur naar buiten, tenzij je een goede reden hebt. Het duurt tot juni voordat de samenleving stapsgewijs weer opengaat. Corona is dus de allesbepalende factor in de eerste helft van 2021

en ook de Tweede Kamerverkiezingen in maart worden overschaduwd door het virus. Migratie, klimaat, woningbouw, de gebruikelijke thema's komen allemaal langs in de campagne, maar die thema's domineren niet. Rutte wordt tijdens een verkiezingsdebat nog wel in verlegenheid gebracht door Kristie Rongen, een slachtoffer van het Toeslagenschandaal, maar het raakt de campagne van Rutte uiteindelijk niet. Leiderschap blijkt het onuitgesproken bovenliggende verkiezingsthema te zijn en dat is in het voordeel van de man die al zo lang premier is. Alle aanvallen op de vvd-leider ketten af op het pantser van de coronapremier, die ons land door een grote crisis leidt.

Nederland kiest duidelijk niet voor verandering. De vier coalitiepartijen behouden hun meerderheid. De vvd wint een zetel en komt op 34. Het 'nieuwe leiderschap' van Sigrid Kaag bekoort progressief Nederland en D66 scoort 24 zetels. Vijf zetels winst, desondanks geen serieuze bedreiging voor Rutte. De ChristenUnie blijft in zetelaantal gelijk. Van de coalitiepartijen krijgt alleen het CDA een tik, van 19 naar 15 zetels. Heel vreemd is die nederlaag van het CDA niet.

In de zomer van 2020 kiezen de CDA-leden nipt Hugo de Jonge als lijsttrekker en niet Pieter Omtzigt, het Kamerlid dat succesvol het Toeslagenschandaal aan het licht bracht. De Jonge is als minister van Volksgezondheid verantwoordelijk voor het coronabeleid en krijgt steeds meer kritiek. Na enkele maanden als partijleider besluit De Jonge dat het lijsttrekkerschap niet te combineren is met zijn werk als coronaminister. Het permanente gezaag aan zijn stoelpoten binnen zijn eigen CDA zal ook niet geholpen hebben. Opvallend genoeg grijpt het CDA-partijbestuur niet naar de populaire nummer twee van de lijsttrekkersverkiezing als vervanger van De Jonge. De partijleiding ziet het niet in Omtzigt zitten en de keuze valt op Wopke Hoekstra, de CDA-minister van Financiën.

Een paar maanden eerder keek iedereen binnen het CDA ook al naar Hoekstra om eventueel het leiderschap op zich te nemen. Hij besloot toen niet mee te doen aan de lijsttrekkersverkiezing en het

over te laten aan De Jonge of Omtzigt. Hoekstra vond zichzelf toen te veel een bestuurder en geen beroeps politician. Nu heeft hij zich toch laten overtuigen door het partijbestuur, dat Hoekstra nog steeds ziet als een mogelijke opvolger van Rutte als premier. Voordat hij naar voren kan worden geschoven, heeft Hoekstra wel de steun nodig van de populaire Omtzigt. Omtzigt wordt uitgenodigd bij Hoekstra thuis voor een gesprek van man tot man. Als hij aankomt bij het huis van Hoekstra blijken er ook journalisten aanwezig. Terwijl Omtzigt zich nog overvallen voelt door de aanwezigheid van een camera, spreekt hij zijn zegen uit over het partijleiderschap van Hoekstra:

‘Ik vind het heel verstandig als Hoekstra de leider wordt van het CDA. Dat is heel dapper.’

Ook achteraf laat hij weten Hoekstra te steunen:

‘Om onze partij en ons land door deze buitengewoon moeilijke periode heen te loodsen.’

In de campagne in de aanloop naar de verkiezingen van 2021 kiezen Hoekstra en partijstrategen ervoor om de aanval te openen op het leiderschap van Rutte. Een totale misrekening in coronatijd en totaal ongeloofwaardig, aangezien Hoekstra zelf als minister van Financiën het beleid van Rutte III uitvoert. In Enschede zit Omtzigt ondertussen thuis met een burn-out. Met pendeldiplomatie probeert de partijtop de relatie met hem goed te houden. Dat lukt maar matig en de getroebleerde verhoudingen met het kritische Kamerlid schaden ondertussen de campagne van CDA-leider Hoekstra.

De echtscheiding in slow motion tussen Omtzigt en het CDA is de eerste zwaluw die de electorale aardverschuiving van 2023 aankondigt. Maar er vliegt er nog één laag over Neerlands akkers en veestallen. Vrijwel onopgemerkt ziet in 2019 een nieuwe politieke partij het licht: de BoerBurgerBeweging (BBB). Want het geluid van

de boeren wordt in Den Haag onvoldoende gehoord, zegt een zekere Caroline van der Plas in *Een Vandaag*:

‘Onze campagne is nu al begonnen: we gokken op twee zetels, maar misschien worden het er wel meer.’

Het blijft bij 1 zetel bij de Kamerverkiezingen van 2021. Door per trekker haar entree op het Binnenhof te maken, valt Van der Plas wel direct op. Haar politieke concurrenten en de journalistiek kijken geamuseerd toe. Velen vermoeden op dat moment te maken te hebben met een nieuw ‘deelbelangenpartijtje’, zonder al te veel potentie.

Terug naar Mark Rutte. In de studio van Den Haag FM heeft hij uitgebreid de tijd genomen om terug te blikken. Toen Rutte III viel had hij beter zelf ook kunnen stoppen, vindt hij nu dus:

‘Ik had toen toch het idee: ik wil Nederland na corona helpen weer boven Jan te komen.’

De kiezer geeft hem die kans. Maar als direct na de verkiezingen van maart 2021 verkenners Annemarie Jorritsma en Kajsa Ollongren de eerste stappen richting een nieuw kabinet zetten, gaat het gruwelijk mis.